

רקמה בארץ ישראל (חלק א')

Embroidery in Eretz Israel (part 1)

אדר א' התשפ"ד • 2/2024 • 1163

רקמו בהזמנות מיהודים ומוסלמים. עם העלייה של יהודי תימן לארץ ישראל עברה הרקמה המסורתית לסגנון מודרני. הפריטים הרקומים היו בעיקר לבוש לחגים וטקסים לנשים, גברים וילדים, כמו טוניקות ושמלות, בתי רגליים וכיסויי ראש. רוב הרקמה נעשתה סביב פתח הצוואר, ונמשכה לאורך החלק הקדמי, לשולי הבגד.

ההשראה לרקמה בצורת חצי עיגול סביב פתח הצוואר הייתה רקמה בצורת נטיפה, האופיינית ללבוש אישה יהודייה בדרום תימן, וכן תכשיטי צוואר עשירים.

תכי הרקמה - כמו תך מונח ומאוחז, תך שרשרת, תך סולם ותכי צלבים - מבוססים על דימויי צמחייה או בעלי חיים, שעברו הפשטה. התכים מאורגנים בשורות חוזרות ובצורות כמו 'כוכב' או 'שושן'.

החל משנות העשרים יזמו ארגוני נשים, כמו 'שני', ויצ"ו ו'משכית', מודל של רקמה ביתית ומכירת מוצרים בחנויותיהם. במחקר ובכתיבה עכשווית מסומנת הרקמה התימנית כמלאכה יהודית עממית מסורתית, שהפכה לפרקטיקה ודימוי סימבולי ולחידוש מלאכת מחשבת יהודית בהתיישבות הציונית בארץ ישראל.

יובל עציני

חוקרת תרבות טקסטיל בישראל

***

מעטפת היום הראשון - דפים לרקמה אומנותית, בצלאל 1945

דפים לרקמה אומנותית, בעריכת מרדכי ארדון-ברונשטיין, הוצאת 'בצלאל' בית הספר לאומנות ולאומנות והסדרות עולמית לנשים ציוניות ויצ"ו, ירושלים 1945

בעיצוב המעטפה דימויים מחוברת לימוד רקמה, שנכללה בתוכנית הלימודים של 'בצלאל החדש' בירושלים בשנת 1945. החוברת כללה הוראות לרקמת תכי יסוד, עיצוב אותיות עבריות וקומות ומוטיבים של רקמה מסורתית עממית, שהועתקו מאוסף 'בית הנכות', בצלאל, בהשראת רקמות עממיות תימניות, בוכריות ופרסיות.

* ההנפקה של החלק השני של סדרה זו (רקמה בדואית ואתיופית) מתוכננת להמשך שנת 2024.

רקמה היא יצירת דימויים בעזרת מחט וחוטים השזורים יחדיו במבנה הבד. היא חלק מרפרטואר רחב של חפצי תרבות קדומה, מסורתית ואף אומנותית עכשווית. לכל תרבות מאפיינים ייחודיים של רקמה, אך תכים ומוטיבים נדדו בעולם, והם משותפים לכל התרבויות. בתרבות הערבית בישראל רקמו נשים פריטי לבוש, המעידים על מיומנות ומסורת, ביטוי אישי וזהות קבוצתית. בין חפצי היומיומיות מקום של כבוד לרקמה, כמו פרוכת רקמה לארון הקודש, מעיל לספר תורה, תיק לטלית וכיסוי למזוזה. ביישוב היהודי בארץ ישראל שמרו ברכות רקמות על קשר עם יהודי התפוצות. תלמידות 'בצלאל' למדו רקמה כאומנות שימושית, ועם הקמת המדינה סומנה הרקמה העממית כאות להתחדשות התרבות העברית בישראל. כיום מתקיימת בקהילות המגוונות בישראל תרבות עשירה של רקמה כפעולה אומנותית וכביטוי לזהות אישית או נרטיב קהילתי ייחודי.

רקמת יודאיקה

מערת המכפלה, מפה לחלה, ירושלים, תרל"ו (1875/76), רוקמת: חנה רבקה הערמאן, רקמת חוטי צמר על אריג רשת, 78x81 ס"מ, מוזאון ישראל ירושלים

רקמה של מפת שבת וכיסוי לחלה היא מנהג מסורתי ומתנה מכלה לחתנה. החלה מכוסה לפני הקידוש, והבד הוא תחליף סימבולי לטל שנהג על המן אשר הזין את בני ישראל במדבר.

החל מהמאה השבע עשרה נאספו כספים בחו"ל וחולקו ליישוב היהודי בארץ עבור מוסדות לימוד תורה, בתי יתומים ובתי זקנים. תמיכה כלכלית של יהודי התפוצות ביהודי ארץ ישראל מפורשת כמצווה דתית על פי הפסוק "כִּי לֹא יִחָדֵל אֲבִיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ עַל כֵּן אֶנִּי מֵצֵוְךָ לֵאמֹר פֶּתַח תִּפְתָּח אֶת יָדְךָ לְאִחֶיךָ לַעֲזֹרָה וְלְאִבְיָךָ בְּאַרְצְךָ" (דברים טו, יא). כמחווה של הכרת תודה נשלחו לתורמים מנחות של חפצי יודאיקה. הצירורים הרקומים, לעיתים דימויים או מסוגננים, התבססו על דימויים מכתבי יד מאוירים של הכותל המערבי, קבר רחל בבית לחם ומערת המכפלה בחברון. הרקמה נשאה תזכורת חזותית למקומות הקדושים בארץ ישראל, עליהם שומרים היהודים למען הקהילה בתפוצות.

רקמה תימנית

ויצ"ו, שנות החמישים של המאה העשרים, באדיבות ארכיון האופנה והטקסטיל ע"ש רוז, שנקר, תרומת עמוס דה שליט מעיזבונה של תמר דה שליט בצנעא, בירת תימן, הייתה הרקמה עיסוק יהודי, בדומה לצורפות שהייתה מומחיותם של צורפים יהודים. לרוב, נשים

עיצוב בולים, מעטפה וחותמת
אסנת אשל

Stamps, FDC & Cancellation Design:
Osnat Eshel

Embroidery in Eretz Israel (part 1)

Embroidery allows the artist to create images on fabric using only a needle and thread. It is one of the mediums used in ancient traditional artifacts and even in modern art. Every culture has own unique embroidery characteristics, but certain stitches and motifs made their way around the world and are common to all cultures. In the Arab culture in Israel, women embroider clothing, indicating their skill and tradition, personal expression, and collective identity. Embroidery features prominently on Judaica items such as the embroidered curtain on the synagogue ark, the Torah cover, the Talit bag and the Mezuzah cover. In the Jewish Yishuv in Eretz Israel prior to the State, people saved embroidered greetings as a way to maintain their ties to Jews in the Diaspora. Students at Bezalel studied embroidery as a practical art and after the State of Israel was founded, popular embroidery was seen to represent the rebirth of Hebrew culture in Israel. Today, there is a rich embroidery culture among diverse communities in Israel, as art, as an expression of personal identity or as a unique community narrative.

Judaica Embroidery

Cave of the Patriarchs, Challah cover, Jerusalem, 1875. Embroiderer: Hannah Rivka Hermann, wool thread on mesh fabric, 78 x 81 cm, Israel Museum, Jerusalem.

Embroidered Shabbat tablecloths and challah covers were a traditional gift from a bride to her groom. Traditionally, challah is covered before reciting the blessing and the fabric is a symbolic representation of the dew that protected the manna, which fed the Israelites in the desert.

From the 17th century onward, Jews in the Diaspora donated funds for Jewish schools, orphanages, and old age homes in Eretz Israel. Financial support from the Diaspora for the Yeshuv in Eretz Israel was considered to be a religious mitzvah, based on the biblical verse: "For there will never cease to be needy ones in your land, which is why I command you: open your hand to the poor and needy kinsman in your land" (Deuteronomy 15:11). As a gesture of gratitude, recipients sent Judaica items to the donors. The embroideries featured images of the Western Wall, Rachel's Tomb in Bethlehem, and the Cave of the Patriarchs in Hebron, either imaginary or stylized from illustrated manuscripts. The embroidery was a visual reminder of the holy places in Eretz Israel that the Jews in the Yishuv were protecting for those in the Diaspora.

Yemenite Embroidery

WIZO, 1950's. Courtesy of the Rose Textile and Fashion Archive, Shenkar, contributed by Amos de Shalit from the estate of Tamar de Shalit.

In Sanaa, Yemen, embroidery was a Jewish vocation, in the same way that Jews were expert silversmiths. The women mostly embroidered for orders received from Jews and Muslims. When the Yemenite Jews immigrated to Israel, to Eretz Israel, the traditional embroidery transitioned to a more modern style.

חומת אירוע להופעת הבול SPECIAL CANCELLATION

They mostly embroidered clothing for holidays and ceremonies, for men, women, and children, such as tunics and dresses, leggings, and head coverings. Most of the embroidery was around the neckline of the garments, continuing down the front to the hemline. The inspiration for the semi-circular embroidery around the neck was the dripping pattern that characterized Jewish women's clothing in South Yemen, and it was influenced by ornate neck jewelry as well.

Embroidery stitches like the running stitch, chain stitch, ladder stitch and cross-stitch, based on images of plants or animals, were simplified, with the stitches appearing in repeating rows and shapes of stars or roses. From the 1920's, organizations such as Shani, WIZO and Maskit initiated a business model of selling homemade embroidered items in their shops.

Research and modern writing describe Yemenite embroidery as a traditional Jewish folk craft that became a vocation and a symbolic image of renewed Jewish handicraft in the Zionist Yishuv in Eretz Israel.

Yuval Etzioni

Researcher of Textile Culture in Israel

***

First Day Cover - Artistic Embroidery Sheets, Bezalel, 1945

Artistic Embroidery Sheets, edited by Mordecai Ardon Bronstein. Published by Bezalel School of Art and WIZO Jerusalem, 1945.

The FDC features images from the embroidery instruction booklet that was part of the 1945 curriculum at the "New Bezalel" in Jerusalem. The booklet included instructions for making basic embroidery stitches, how to embroider Hebrew letters and traditional embroidered motifs that were adapted from the Bezalel collection, inspired by traditional Yemenite, Bukharan and Persian embroideries.

* The second part of this series (Bedouin and Ethiopian Embroidery) will be issued later in 2024.

השירות הבולאי - טל: 076-8873933

שד' הרכס 21, מודיעין 7178390

The Israel Philatelic Service - Tel: 972-76-8873933

Sderot HaReches 21, Modi'in 7178390

www.israelpost.co.il * e-mail: philserv@postil.com

הנפקה:	פברואר 2024	Issue:	February 2024
מידת הבולים (מ"מ):	ר 30 / ג 40	Stamps Size (mm):	H 40 / W 30
לוחות:	1257, 1258	Plates:	1257, 1258
בולים בגיליון:	10	Stamps per Sheet:	10
שבילים בגיליון:	5	Tabs per Sheet:	5
שיטת הדפסה:	אופסט	Method of printing:	Offset
סימון אבטחה:	מיקרוטקסט	Security mark:	Microtext
דפוס:	Cartor Security Printing, France	Printer:	Cartor Security Printing, France